

Wilja Rosenberg

Vieraat kielet laulajan työkaluna

Matkani brasilialaisen musiikin ja portugalin kielen maailmoihin

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Muusikko (AMK)

Musiikin tutkinto

Opinnäytetyö

24.11.2014

Tekijä(t) Otsikko Sivumäärä Aika	Wilja Rosenberg Vieraat kielet laulajan työkaluna - matkani brasilialaisen musiikin ja portugalin kielen maailmoin 13 sivua + 2 liitettä 24.11.2014
Tutkinto	Muusikko (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Musiikin tutkinto
Suuntautumisvaihtoehto	Muusikko, laulu
Ohjaaja(t)	lehtori Jukka Väisänen lehtori Juha Karvonen
<p>Opinnäytetyöni tavoitteena oli perehtyä vieraiden kielten merkitykseen osana pop/jazz -laulajan ammattitaitoa. Halusin selvittää, miksi taito laulaa eri kielillä on laulajalle tärkeää, ja millä tavoin kielitaidolla voi avartaa uramahdollisuuksiaan. Pohdin työssäni myös vieraiden kielten ja erityisesti brasilianportugalin roolia omalla muusikon urallani.</p> <p>Työssäni sivuan ääntämisen teemoja, keskittyen brasilianportugaliin, ja käyn läpi muutamia laulajille hyödyllisiä tapoja lähestyä brasilianportugalia. Tutkin myös laulutekstin kääntämisen vaikutuksia kappaleen tulkintaan.</p> <p>Opinnäytetyöni henkilökohtaisemmassa osiossa käyn läpi omaa historiaani vieraiden kielten parissa ja pohdin, mitkä ovat omat tapani lähestyä vieraskielistä kappaletta. Tässä työni introspektisen pohdinnan osassa fokus on omassa matkassani brasilialaisen musiikin maailmaan.</p> <p>Työni äänitelliitteestä löytyy kaksi brasilianportugaliiksi laulamaani sambaa, jotka helpottavat lukijaa luomaan kuulokuvaa tästä brasilialaisen musiikin kielestä.</p> <p>Toivon tutkielmani rohkaisevan laulajia vieraskielisten kappaleiden pariin, ja että olen työssäni onnistunut painottamaan eri kielten tärkeää roolia laulajan ammattitaitoa rikastuttavana tekijänä. Henkilökohtaisella tasolla minulle selvisi, että kiinnostukseni brasilialaiseen musiikkiin juontaa juurensa kauemmas, kuin mitä olin alkujaan kuvitellut, mikä auttoi minua muodostamaan perusteellisemmän kuvan siitä, missä olen tänä päivänä monikielisenä laulajana.</p>	
Avainsanat	Brasilialainen musiikki, portugali, laulu, kielet

Author Title Number of Pages Date	Wilja Rosenberg Foreign Languages as a Tool for a Singer - My Journey Into the Worlds of Brazilian Music and the Portuguese Language 13 pages + 2 appendices 24 November 2014
Degree	Bachelor of Music
Degree Programme	Music
Specialisation option	Music Performance
Instructors	Juha Karvonen, MA Jukka Väisänen, MMus
<p>My Bachelor's thesis examines the significance of foreign languages as part of a singer's professional skillset. I wanted to find out why it is important for a pop and jazz singer to be able to sing in different languages and in what ways it can expand a vocalist's career prospects. Another main focus in my work was to reflect on the role of foreign languages and especially Brazilian Portuguese on my own path as a musician.</p> <p>In the general section of the thesis, I also studied the effects of translation on song lyrics and how it may affect the interpretation that the singer creates. I also took a closer look into the theme of pronunciation and came up with a few tips for singers on how to approach Brazilian Portuguese.</p> <p>In the more personal part of my work, I reflected on my own history with languages and my ways of learning song lyrics in a foreign language. This part of my thesis focuses on my journey into the world of Brazilian music as a musician.</p> <p>The audio appendix of my work includes recordings of two sambas that I have sung in Brazilian Portuguese to demonstrate what the language sounds like.</p> <p>I hope this thesis encourages singers to take on singing in different languages, and that I have managed to prove that foreign languages can enrich your musicianship in many ways. On a personal level, I found out that my history with Brazilian music is longer than I initially thought, which helped me to form a better understanding of where I am today as a multi-lingual singer.</p>	
Keywords	Brazilian music, Portuguese, singing, foreign languages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Vieraiden kielten merkityksestä pop/jazz-laulajalle	1
2.1	Kielen ja musiikin liitto – laulajan ja muusikon lähtökohdat kielen oppimiseen	3
2.1.1	Kuinka hyvin laulajan tulee ymmärtää kappaleen vieraskieliset sanat luodakseen laulusta tulkintansa?	3
2.2	Hymne à l'Amour vai Hymni Rakkaudelle?	4
2.3	Ääntämisen merkityksestä	5
2.3.1	Brasilianportugalin ääntämisestä	6
2.4	Historiani vieraiden kielten kanssa	7
2.4.1	Miten lähestyn vieraskielistä kappaletta?	8
3	Osaksi muusikon polkuani – brasilianportugali ja minä	9
3.1	Samba à Venda – Miten brasilialaisesta musiikista tuli osa muusikkouttani	9
3.2	Brasilialainen musiikki - mitä olen saanut?	10
4	Äänitteen kappaleista sekä niiden nauhoituksista	10
5	Pohdintaa - Mitä selvisi, mitä opin?	11
	Lähteet	13
	Liitteet	
	Liite 1. CD-levy	
	Liite 2. ”Folhas Secas” -lyriikat	
	”Conversa de Botequim” -lyriikat	

1 Johdanto

Idea opinnäytetyöni aiheeseen syntyi kahden intohimoni, musiikin ja vieraiden kielten, yhdistämisestä. Koska olen muusikkolinjalla oleva laulaja, päätin pohtia, miksi vierailla kielillä laulamisen taito on hyödyllinen myös pop/jazz -laulajille. Halusin ottaa työhöni myös henkilökohtaisen näkökulman ja pohtia, mikä merkitys vierailla kielillä on ollut minulle itselleni muusikkona. Tarkemmaksi käsittelyn kohteeksi valitsin brasilianportugalin, josta minulla on kaikista osaamistani kielistä eniten kokemusta laulajana. Perehdyn työssäni myös kielen ääntämiseen liittyviin asioihin, ja pohdin, mikä merkitys kielellä ja ääntämisellä on laulutekstin tulkinnassa. Näytteeksi brasilianportugalin ääntämisestä sekä brasilialaisesta musiikista olen valinnut kaksi laulamaani sambaa, joista kerron tarkemmin luvussa nro 4.

Pyrkimykseni on osoittaa, että vieraiden kielten osaamisella voi olla tärkeä rooli osana laulajan ammattitaitoa. Tavoitteenani on myös kartoittaa sitä, miten kielet, ja erityisesti brasilianportugali, ovat olleet mukana muovaamassa omaa muusikon uraani, ja tällä tavalla hahmottaa omaa henkilökohtaista musiikillista kehitystäni.

2 Vieraiden kielten merkityksestä pop/jazz-laulajalle

Taito laulaa vierailla kielillä sekä oikeaoppisen ääntämisen hallitseminen ovat luonnollisesti oleellinen osa klassisen laulajan ammattitaitoa. Kevyen musiikin laulajat tarvitsevat varsinaisesti vain yhden kielen, joko äidinkieltänsä tai englannin, luodakseen uraa. Miksi muiden vieraiden kielten oppiminen, tai vähintään niiden mahdollisimman autenttinen ääntäminen siis olisi pop/jazz -laulajalle tärkeää?

Hyvä kielitaito on paitsi portti vieraisiin kulttuureihin ja niiden syvempään ymmärtämiseen, myös sijoitus omaan uraan. Freelance-laulajalle se mahdollistaa monipuolisemman ohjelmiston ja avaa ovet ulkomaille laajemmin kuin pelkästään englanninkielisille markkinoille. Jos erikoisosaamisena on vaikkapa japanin tai kiinan kielen taito, aukeavat sen myötä mahdollisuudet laajentaa uraa Aasian markkinoille, niin kuin esimerkiksi suomalainen Saara Aalto on tehnyt julkaistuaan kiinankielisen albuminsa, *Ai De Zhu Fu* (2013) (Saara Aallon kotisivut, 2014). Espanjaan ja Latalaiseen Amerikkaan halajavalle artistille espanjan ja portugalin osaaminen parantaa luonnollisesti mahdollisuuksia luoda uraa

näitä kieliä puhuvissa maissa. Italian- ja espanjankielisissä maissa useat pop-tähdet julkaisevatkin albuminsa tai singlensä sekä äidinkielellään että englanninkielisinä versioina (Laura Pausini, Shakira ym.)

Artisti voi myös lisätä kiinnostavuuttaan ja erottua joukosta, joko tarkoituksellisesti tai tiedostamatta, tekemällä musiikkia jollakin muulla kielellä, kuin äidinkielellään tai Suomen tapauksessa englanniksi. Aino Venna laulaa Suomessa julkaistulla debyyttilevyllään *Marlene* (2012) myös ranskaksi, lisäksi hän on levyttänyt albumin nimikkokappaleesta myös saksankielisen version.

Suomalaislaulajista toinen ranskaksi levyttänyt on laulaja-näyttelijä Irina Björklund, joka on julkaissut kaksi ranskankielistä albumia, joista molemmat on julkaistu myös Ranskassa, tai paremminkin myös Suomessa. Levyistä tuoreempi, *La Vie Est Une Fête* (2014), koostuu tunnettujen suomalaisten laulujen ranskankielisistä käännöksistä. Ranskassa lapsuutensa asuneelle ja siellä ylioppilaaksi kirjoittaneelle Björklundille ranska on luontevin kieli tekstien tekemiseen. Ranskassa Björklundin lauluja ja erityisesti tekstejä onkin kehuttu syvällisiksi ja erittäin ranskalaisiksi (Hynninen / Suomen Musiikki, 2011). *La Vie Est Une Fête* tekee suomalaisia melodioita tutuksi ranskankieliselle yleisölle ja on siis tällä tavalla vientituote ja kulttuuriteko.

Belgialais-kanadalaisen maailmantähden, Lara Fabianin, kielirepertuaari on vaikuttava; hän on levyttänyt englannin ja ranskan lisäksi italiaksi, espanjaksi, portugaliiksi, venäjäksi, saksaksi, turkiksi, hepreaksi ja kreikaksi (Wikipedia, luettu 20.10.2014). Fabian on hyvä esimerkki siitä, että laulajan ei tarvitse "valita" kieltä, jolla uraansa luo, vaan sen voi tehdä yhden tai kahden kielen sijasta niin monella kielellä, kuin mihin on kiinnostusta. Kieliin ei mielestäni missään nimessä päde ohjenuoraksi "kannattaa keskittyä yhteen"; mitä useampi kieli, sen rikkaampi on niiden osaaja, joko kokemusmaailmaltaan, pankkitililtään, tai sekä että – Lara Fabian on myynyt noin 20 miljoonaa levyä, eikä hänen monikieliselle uralleen näy loppua. Uudet yhteissoittokokemukset ulkomaisten kollegoiden kanssa, joiden kieltä osaan puhua tai laulaa, taas eivät ole mitattavia rahassa, ja ovat "menestystä" siinä missä miljoonien levymyyntikin.

Kielitaidolle on toki ehdottomasti tarvetta myös laulupedagogin työssä. Opettajan olisi hyvä osata demonstroida oppilailleen maailmanmusiikki-kategoriaan kuuluvien tyylilajien kappaleita niiden alkuperäiskielellä. Englannin ja ruotsin lisäksi ranskan, portugalin ja espanjan osaamisesta tai näiden kielten ääntämisen hallitsemisesta on laulupedagogille,

ja täten myös hänen oppilailleen, merkittävää hyötyä. Ääntämisen ei tarvitse olla täydellistä, mutta jonkinlaiseen foneettiseen oikeaoppisuuteen tulee pyrkiä, vaikka oppilas voi-kin ottaa laulamiseen esimerkkiä levyiltä. Esimerkiksi ranskalaiseen chansoniin liittyy niin olennaisena osana ranskan kieli ja erityisesti kuuluisa ”ranskalainen ärrä”, ettei kieltä voi juurikaan sivuuttaa, ellei halua laulaa Piafia englanniksi.

2.1 Kielen ja musiikin liitto – laulajan ja muusikon lähtökohdat kielen oppimiseen

Uudet sanat painuvat helpommin mieleen, jos sanalista tankkaa muistiin melodian kanssa, tai kuuntelee opiskeltavalla kielellä laulettua musiikkia. Musikaalisuuden on myös todettu olevan tiiviisti sidoksissa kykyyn imitoida ja omaksua vierasta kieltä (Groop & Lindsberg, 2013). Vaikka luontaisessa kielellisessä lahjakkuudessa on tietysti muusi-koidenkin välillä eroja, ovat musikaaliset aivot lähtökohtaisesti ”valmiimmat” ottamaan vastaan, matkimaan ja omaksumaan vierasta kieltä. Uutta kieltä opetellessa, tai vanhaa vierasta kieltä verestäessä kannattaa siis kuunnella kyseisellä kielellä laulettua musiikkia, joka helpottaa sisäistämään vieraan kielen äänteet, rytmin ja sanastoa.

2.1.1 Kuinka hyvin laulajan tulee ymmärtää kappaleen vieraskieliset sanat luodakseen laulusta tulkintansa?

Artikkelissaan ”Laulajan Muisti” (2013), Monica Groop ja Perttu J. Lindsberg kirjoittavat:

”Laulajan tulee pyrkiä siihen, että hän ymmärtäisi vieraalla kielelläkin joka sanan voidakseen kytkeä sanat tunnereaktioihin.” (Groop & Lindsberg, 2013. Laulajan Muisti)

Tämä on varmasti pätevä huomio, mitä tulee oopperalaulajiin ja kenties erityisesti lied-laulajiin, jotka laulaessaan näyttävät samalla tiettyä roolia ja tulkitsevat tunteita henkilöihän kautta. Mielestäni pop/jazz -laulun maailmassa samanlainen tekstin täydellinen ymmärtäminen ei ole yhtä välttämätöntä tulkinnan kannalta (pois lukien musiikailaulaminen, johon pätee sama roolin kautta tekstin ja tunteiden tulkitseminen, kuin oopperassakin). Monet kevyen musiikin laulajat ja pedagogit ovat toki sitä mieltä, että teksti tulisi kääntää ylösalaisin ja käydä läpi suhteellisen perusteellisesti, jotta kappaleen tulkintaan saataisiin tarvittavaa syvyyttä.

Itse aistin kappaleen tunnelman voimakkaasti nimenomaan musiikin kautta, ja teksti jää vähemmälle huomiolle, ja toisinaan taas tuntuu siltä, että laulan vain tekstiä läpi, ajattelematta tietoisesti kovin syvällisesti tekstin tarinaa. Koen pikemminkin olevani melodian välikappale, viestintuoja, joka luo tunnelman pitkälti musiikin kautta, tekstin toimiessa tärkeässä roolissa, mutta melodian näytellessä pääosaa. Minulle melodia on jo itsessään tarina, josta voin rakentaa tulkinnan. Näin olen tottunut tekemään, sen syvemmin tekstilähtöistä tulkintaa tutkimatta, mutta muutamien kokeilujen jälkeen lyriikan kautta tulkinnan rakentaminen ei tunnukaan enää niin vieraalta tavalta lähestyä laulun tunnelmaa.

Tekstin täydellinen ymmärtäminen ei ole laulajalle itseisarvo, vaan tulkintaa voi rakentaa persoonakohtaisesti myös tässä asiassa; toiset ovat vahvemmin lyriikkaihmissä, mutta itse sukellan kappaleen maailmaan musiikki edellä. Jos en ymmärrä kaikkia laulutekstin vieraskielisiä sanoja, voin tavallaan näytellä ymmärtäväni, eli paikata musiikin tulkinnalla tekstin ymmärtämisen vajavaisuuksia. Jonkinlaista näyttelemistä kappaleen esittäminen on siinäkin tapauksessa, että roolini lavalla on olla minä itse.

2.2 Hymne à l'Amour vai Hymni Rakkaudelle?

Mitä tapahtuu, kun kappale tulkitaan käännöstekstinä? Saako tulkinta uutta sisältöä, uuden kulman tai merkityksen, vai onko käänнос vain köyhän miehen versio alkuperäiskielellä laulettuista sanoituksesta?

Käänöksen tarkoitus on luonnollisesti tavoittaa paremmin ne kuulijat, se yleisö, joka ei ymmärrä laulun alkuperäiskielellä esitettyä lyriikkaa, sekä tehdä tekstin viesti ja kappaleen sanoma näille ihmisille helpommin lähestyttäväksi. Mutta häviääkö tässä prosessissa jotakin ainutlaatuista?

Väitän, että jotain olennaista kappaleen tunnelmasta jää usein puuttumaan, kun laulun tekstistä tehdään käänнос. Toki käänнос voi olla todella osuva ja taidokas, mutta jotakin jää silti uupumaan; lauluhan on tavallaan tässä vaiheessa jo eri teos; siihen on käänöksen myötä "kajottu". Käännetty lauluteksti on käänносromaanin tavoin eri kokemus, jollain lailla vajavaisempi kuin originaali teos. Toisaalta, tietämättömyys tekee autuaaksi; jos lukija tai kuulija ei ymmärrä alkuperäiskieltä, ei hän tiedä, mitä menettää, ja luku- tai kuuntelukokemus voi olla "täydellinen" käänöksenäkin.

On myös kiinnostavaa pohtia, mikä kappaleesta tulee, millaiseksi se identifioituu käännöksenä. Jotkut "koko kansan" klassikot, kuten "Olen Suomalainen" sekä "Aikuinen Nainen" ovat molemmat alun perin italiankielisiä lauluja, mutta niistä on tullut niin vahvasti suomalaisia, ettei kappaleiden tekstien autenttisuutta kyseenalaista kukaan.

Voisi toki todeta, että kappaleen sanoma ja viesti jäävät epäselviksi, mikäli kappale tulkitaan alkuperäiskielellä, jota kuulija ei ymmärrä. Mutta sanoma ja tunnelma ovat eri asioita, ja tunnelma voi myös välittää kappaleen sanomaa. Yksi työkaluista, joita vieraiden kielten taitaminen laulajalle tuo, on kappaleen alkuperäisen kokonaisuuden (originaalilyriikat ja musiikki yhdessä) luoman tunnelman välittäminen kuulijalle.

2.3 Ääntämisen merkityksestä

Mikä on ääntämisen funktio tulkinnassa? Onko laulajan voimakas aksentti kiinnostava erikoisuus vai kuulokuvaa häiritsevä ominaisuus?

Yleensä keskittymiseni herpaantuu, jos laulajan ääntämisessä olisi "parantamisen varaa"; se vie huomioni pois musiikista ja tulkinnasta. Ideaalitulanteessa vieraan kielen lausuminen tulisi hioa niin pitkälle kuin mahdollista, tai edes sen verran pitkälle, että einaatiivin kuulijan ei tarvitse kiinnittää laulajan ääntämiseen huomiota. Kokemus on tietysti kuulijakohtainen; se, mikä särähtää toisen kuulijan korvaan, ei ole toiselle välttämättä millään tavalla huomionarvoinen asia, mutta henkilökohtaisesti arvostan suuresti laulajia, joiden ääntäminen on vain huomaamaton, mutta täydentävä osa koko esitettävän kappaleen maailmaa.

Poikkeuksia, tai ainakin yksi sellainen, löytyy omistakin kuuntelukokemuksistani: islantilainen Björk. Hänen aksenttinsa tulee läpi hyvin voimakkaasti, mutta siinä ei ole mitään häiritsevää. Päinvastoin: se viehättää ja vangitsee. Björkin kohdalla ei tulisi mieleenikään ärsyyntyä hänen epätäydellisestä, mutta juuri siksi niin täydellisestä ääntämisestään. Se (aksentti) on yksi hänen tavaramerkeistään, yksi niistä erikoispiirteistä, jotka tekevät hänestä artistina tunnistettavan, kiinnostavan ja erityisen.

Mikä siis on se jokin, joka saa minut unohtamaan tarkan kielikorvani ja antautumaan niin kokonaisvaltaisesti musiikille, etten keskity ääntämisen "puutteisiin" ollenkaan? Ehkä se on jonkinlainen empatia artistin olemusta kohtaan, jokin suloinen ja puhdas tunnekoke-

mus, joka peittoaa järjen, säännöt, oletukset ja odotukset. Se voi olla itse musiikin järjestyttävä voima tai tulkinnan yliveraisuus, joka vyöryy päälle ja jättää taakseen vähemmän merkitykselliset asiat, kuten ääntämisen.

Yksi mahdollinen näkökulma on myös pohtia, miten ääntämiselle antamaani arvoon vaikuttaa se, onko laulaja suomenkielinen vai ei. Olen huomannut olevani armottomampi lausumisen suhteen, jos kyseessä on suomalainen laulaja. Odotukseni ovat suuremmat, kenties siksi, että olemme samalla viivalla vieraskielisten tekstien äärellä, ponnistamme yhteisen äidinkielen ääreltä. Suomenkielisten laulajien kohdalla tunnistan suomen kielen vaikutuksen vieraan kielen ääntämiseen, ja seurauksena on jonkinlainen myötähäpeä, mikäli suomalainen aksentti kuuluu läpi vieraskielistä kappaletta laulaessa. Ulkomaisten laulajien kohdalla odotan myös yleensä tietyn ”tasoista” ääntämistä, mutta rima on matalammalla, ja vieraskielinen korostus kuulostaa lähinnä eksoottiselta ja sympaattiselta, kuten mainitsemani Björkin tapauksessa.

2.3.1 Brasilianportugalin ääntämisestä

Brasilianportugalissa on jo Brasilian koon johdosta lukuisia alueellisia eroja aksenteissa. Brasilian eri murteet jakautuvat pohjoisiin ja eteläisiin murreryhmiin. Suurimpien kaupunkien, São Paulon ja Rio de Janeiron, taloudellisen ja kulttuurisen dominoinnin johdosta näiden kaupunkien murteilla on jonkinlainen vaikutus koko muuhun Brasiliaan.

Oma brasilianportugalin aksenttini ei noudata yhdenmukaisesti tietyn murre-alueen aksenttia, vaan se on sekoitus useampaa murretta. Yhden ja saman laulun/kappaleen sisällä ääntämiseni voi olla epäjohdonmukaista ja hajanaista, mutta pyrin siihen, ettei ulkomaalaisuuteni särähtäisi juuri ollenkaan kuulijan korvaan. Paras saamani palaute tuli erään keikan jälkeen kahdelta brasilialaisnaiselta, jotka luulivat minun ääntämiseni perusteella olleen heidän maannaisensa. Matkimalla opettelu ja tarkkakorvaisuus olivat tuottaneet tulosta.

Mitä perusasioita laulajan tulisi huomioida saadessaan laulettavakseen brasilialaista musiikkia, jos kieli ei ole entuudestaan hallussa?

Suomen kielessä jokainen äänne vastaa yhtä kirjainta, kun taas kaikki muut eurooppalaiset kielet ovat kauempana tästä ”periaatteesta”, ja yhtä kirjainta vastaavia äännteitä on määrällisesti vähemmän. Portugali, italia ja espanja ovat isoista eurooppalaisista kielistä

ne, joissa näitä yhtä kirjainta vastaavia äänneitä esiintyy eniten, kun taas ranska ja englanti ovat listan häntäpäässä lukuisine monta kirjainta sisältävine äänneineen (Potter, 1966. 52–53). Portugalin ääntämisen pitäisi siis teoriassa olla suomalaiselle helpompaa kuin englannin tai ranskan ääntäminen, vaikka englantia tosin osaavat lähes kaikki jo muutenkin. Kannattaa siis tarttua haasteeseen, ja ajatella, että jos osaa jo englantia, ei portugalin ääntäminen ole suomenkieliselle sen vaikeampaa.

En suosittelen portugalilähestymistä espanjan kautta, oli espanja entuudestaan tuttu kieli tai ei. Portugali ja espanja kuulostavat lausuttuna huomattavasti erilaisemmilta, kuin miltä ne kirjoitettuna näyttävät. Lisäksi portugalissa on useita sanoja, jotka yhden kirjaimen paikkaa vaihtamalla muuttuvat espanjaksi, joten kielten tiettyjen sanojen kirjoitusasun samankaltaisuus voi niitä tietoisesti vertaamalla aiheuttaa turhaa sekaannusta.

Opeteltavan kappaleen lisäksi kannattaa kuunnella muutakin brasilialaista laulettua musiikkia ja katsoa esimerkiksi videoklippejä, joissa puhutaan brasilianportugalia, ja tällä tavalla laajentaa kuulokuvaansa kielestä. On hyvä totuttaa korvansa myös puhutun kielen rytmiin ja melodiaan, jotta saisi käsityksen, miten kieli käyttäytyy ilman musiikkia.

Brasilian variantin äänneet ovat portugalilähestymistä avoimempia, ja näin ollen brasilianportugalia voi olla helpompi oppia, kuin portugalilähestymistä, jota puhuessa suu on ”suljetumpi”, ja puheesta voi olla ulkomaalaisena vaikeampaa saada selvää.

2.4 Historiani vieraiden kielten kanssa

Vieraat kielet ovat musiikin jälkeen toinen intohimoni ja kiinnostuksen kohteeni. Minulla oli varhaislapsuudessani hoitajina muutamia englanninkielisiä au-paireja, joilta opin ensimmäisen vieraan kieleni. Lisäksi kieltenopettaja-äitini kannusti minua englanninkielisiin virikkeisiin, ja yhdessä isäni kanssa he päättivät laittaa minut Helsingin ranskalais-suomalaiseen kouluun, mistä sain lahjaksi ranskan kielen taidon. Varhainen ”altistumiseni” näille kahdelle uudelle kielelle johti siihen, ettei ranskan ja englannin ääntämisessäni juurikaan kuulu ei-natiivin puhujan aksenttia.

Itselleni tärkeitä laulukieliä ovat olleet, ja ovat vieläkin, englannin lisäksi brasilianportugali, italia ja ranska. Olen laulanut myös espanjaksi ja ruotsiksi, mutta toistaiseksi vähemmän. Opiskelemistani kielistä saksa ja hollanti ovat kieliä, joilla en ole vielä laulanut.

Italian opiskelun aloitin lukiossa, jonka jälkeen jatkoin kielen opintoja kesäyliopistossa. Italian osaamisesta oli suuri hyöty, kun perustin ensemblen, joka soitti suuren italialaisen laulajattaren, Minan, tunnetuksi tekemiä kappaleita. Minan maailmaan oli helpompi syventyä, kun ymmärsin, mistä lyriikoissa lauletaan, sekä hallitsin jo kielen ääntämisen.

Portugali on ranskan ohella lempikieliäni; sen äänneet sointuvat kauniisti ja synnyttävät kudelman, joka soi kuin musiikki. Italia ja espanjakin ovat valloittavia kieliä, mutta jokin portugalissa ja ranskassa sykehdyttää minua erityisesti. Portugalin opettajani varoitti, että kieleen jää koukkuun ja se vie mukanaan. Niin todella kävi, mistä olen iloinen ja jopa kiitollinen; enhän olisi muuten pystynyt suuntautumaan brasilialaisen musiikin pariin samalla intensiteetillä, ilman ymmärrystä portugalinkin kielestä.

2.4.1 Miten lähestyn vieraskielistä kappaletta?

Omalla kohdallani ääntämisen oppimisen välineitä ovat oma taustakielitaito sekä matkiminen. Etuja ovat hyvä kielikorva sekä kielellinen taipumus ja lahjakkuus, jotka nopeuttavat ja helpottavat prosessia. Kärsivällisyys ei ole hyveitäni, joten tavoittelen mieluummin nopeaa kuin hidasta oppimisprosessia. En muista koskaan esimerkiksi lausuneeni vieraskielistä tekstiä sitä opetellessa, vaan sukellan suoraan suohon ja hyppään tekstiä ja kieltä kohti musiikin kanssa heti alusta alkaen.

Se, miten otan haltuun vieraskielisen kappaleen tekstin, riippuu luonnollisesti siitä, kuinka ennalta tuttu kappaleen laulukieli minulle on. Englannin ja ranskan kanssa ääntämistä ei tarvitse miettiä, vaan lausuminen tapahtuu jo opitun perusteella luonnostaan. Jos olen opiskellut vieraskielisen kappaleen kieltä, käyn heti tekstiin käsiksi kappaleen kuunneltuani ja laulan sitä läpi oman taustakielitaitoni pohjalta, käyttäen äänitettä tukena tarvittaessa. Jos laulukieli ei ole minulle entuudestaan tuttu, matkin äänitettä ja/tai kuuntelen kappaleesta eri versioita, joista muodostan kuulokuvan tekstistä, mikä luo pohjan ääntämiselleni. En ole vielä laulanut kielellä, joka olisi ääntämiseltään, kieliopiltaan ja rakenteeltaan täysin erilainen kuin mikään aikaisemmin oppimani vieras kieli. Tällaisen kielen kanssa matkimisen rinnalle täytyisi ottaa muita oppimisen työkaluja; tekstin voisi pilkkoa pienempiin osiin ja edetä äänne kerrallaan. Lisäksi tekstin ulkoa oppimiseen ja muistamiseen täytyisi etsiä uusia, tehokkaita keinoja.

3 Osaksi muusikon polkuani – brasilianportugali ja minä

Pohtiessani portugalin kielen roolia oman musiikillisen polkuni kehityksessä, ajattelin sen aluksi olleen lähinnä sattuman kauppaa; opiskelin lukion jälkeisinä vuosina portugalia, ja myöhemmin satuin tapaamaan juuri sellaisia ihmisiä, joiden kanssa syventymiseni brasilialaiseen musiikkiin alkoi. Mutta menneisyyttäni miettiessäni löydän jonkinlaiset juuret portugalin kieleen ja brasilialaiseen musiikkiin jo kauempaa nuoruudestani.

Lapsuuden aikaisen parhaan ystäväni toinen kotikieli oli Mosambikin portugali, joka ään-teiltään sijoittuu johonkin portugalinportugalin ja brasilianportugalin välimaastoon. Ystävältäni opin ensimmäiset portugalin kielen sanani; tuolloin en osannut aavistaa, kuinka tärkeä rooli kielellä myöhemmin olisi muusikon urallani.

Ensimmäinen kokemus, jossa portugali ja brasilialainen musiikki elämässäni yhdistyivät, oli yläkoulussa, kun pyysin edellä mainittua ystävääni opettamaan minulle, miten Antonio Carlos Jobimin kappaleen "A Insensatez" (engl. "How Insensitive") portugalinkieliset sanat lausutaan. Olin saanut nuotin todennäköisesti pianotunnilta käsiini, ja halusin tietää, miltä kappaleen sanat alkuperäiskielellä kuulostavat.

Ensikosketuksen aitoon brasilianportugaliin sain viettäessäni yhdeksännen luokan syyslukukautta Australiassa, missä ystäväystyyn brasilialaisen vaihto-oppilaan kanssa, jonka kautta tutustuin ensimmäiseen tuntemaani brasilialaiseen artistiin, Marisa Monteen, joka on yhä yksi brasilialaisen musiikin suosikkilaulajistani. Sibelius-lukiossa tutustuin monien muiden brasilialaisten artistien ja yhtyeiden musiikkiin, ollessani ystäväni brasilialaisten laulujen projektissa taustalaulajana.

Muutama vuosi lukion päättämisen jälkeen sain isoveljeltäni joululahjaksi työväenopiston portugalin kurssin, josta alkoi "virallinen" portugalin opiskeluni. Kurssin jälkeen olen syventänyt portugalin kielen tuntemustani niin Metropolissa, kesäyliopistossa kuin kansanopistossakin.

3.1 Samba à Venda – Miten brasilialaisesta musiikista tuli osa muusikkouttani

Vuosina 2009–2010 tutustuin basisti-säveltäjä Jarno Lappalaiseen ollessani tuuraamassa kollegaani eräällä keikalla. Ohjelmistossa oli muutama brasilialainen kappale, kuten "Chega de Saudade", ja keikan jälkeen Jarno kysyi minulta, olisinko kiinnostunut laula-

maan enemmänkin Brasilia-materiaalia. Vastasin luonnollisesti myöntävästi, ja niin muodostui pikkuhiljaa joukko ihmisiä, jotka muodostivat brasilialaisen musiikin yhtyeen nimeltä "Samba à Venda". Vuosien saatossa yhtye on laajentunut kollektiiviksi, joka käsittää soittajamäärästä riippuen 3-9 muusikkoa. Laajimmillaan kollektiivissa on mukana neljän puhallinsoittajan muodostama torvisektio laulun, Rhodesin, kontrabasson, rumpujen ja perkussioiden lisäksi.

Vuoden 2013 keväällä äänitimme levyn, joka sisältää merkittävän brasilialaisen säveltäjän, Moacir Santosin, tekemiä sävellyksiä. Levyn julkaisun on tarkoitus tapahtua alkuvuodesta 2015. Levyn myötä myös aktiivinen keikkailu tulee ajankohtaiseksi.

Samba à Venda on syventänyt brasilialaisen musiikin tuntemustani valtavasti, vaikka Brasilia musiikkimaana onkin loputon lähde uusille musiikillisille löydöksille. Olen näiden vuosien aikana saanut käydä Samba à Vendassa läpi lukuisia tyyllilajeja sambasta choroon ja bossa novasta forróon ja ammentanut itseeni brasilialaisen musiikin estetiikkaa.

3.2 Brasilialainen musiikki - mitä olen saanut?

Brasilialainen musiikki on syventänyt osaamistani laulajana sekä kehittänyt käsitystäni rytmistä ja brasilialaisen musiikin estetiikasta. Olen osallistunut Brasilian suurlähettilään järjestämiin jameihin ja laulanut Brasilian itsenäisyyspäivän vastaanotolla Helsingissä, laulanut viisi settiä brasilialaista musiikkia päivässä laivalla sekä soittanut yhdessä brasilialaisten muusikoiden kanssa jazz-leirillä Italiassa.

Brasilialaiseen musiikkikulttuuriin syventyminen ja sen jonkinasteinen ymmärtäminen on avannut eteeni lukuisia mielenkiintoisia ovia ja tilaisuuksia, joita toivon ja uskon tulevan vastaan vielä monta kappaletta lisää.

4 Äänitteen kappaleista sekä niiden nauhoituksista

"Folhas Secas" ja "Conversa de Botequim" on äänitetty Markku Veijonsuon Varistoteles-studiolla syyskuussa 2013. Kappaleissa soittavat: Felipe Salles (tenorisaksofoni, huilu), Mikko Pettinen (trumpetti), Sampo Härkönen (Rhodes), Jarno Lappalainen

(kontrabasso) sekä Joonas Leppänen (rummut). Miksausesta vastaa Sampo Härkönen.

”Folhas Secas” (suom. ”Kuivat Lehdet”) on Nelson Cavaquinhon säveltämä ja Guilherme de Briton sanoittama samba vuodelta 1973. Kappaleen tarinassa laulaja pohtii sitä, kuinka hän tulee ikävöimään nuoruuttaan Mangueiran sambakoulussa sitten, kun hänen päivänsä ovat luetut. Laulun melodia ei kuitenkaan ole synkkä, vaikka sanoituksen teema onkin kaihoisa. Säkeistöt soivat valoisissa sävyissä, kun taas B-osissa haikeus saa paikansa myös melodiassa.

”Folhas Secas” oli minulle tuttu kappale jo ennen äänityksiä ja niitä edeltäviä harjoituksia, vaikken ollutkaan sitä koskaan varsinaisesti läpi laulanut. Jollain lailla se on minulle edelleen kappale, johon minulla ei ole erityistä tunnesidettä, mutta joka on ihan mukava ja ”harmiton” laulu. Melodia on laulava ja avara, ja eniten minua viehättää B-osan tummemmat sävyt; olen muutenkin enemmän molli- ja kaiho-ihmisiä, musiikissa varsinkin. Tämän laulun kohdalla kiinnostavaa on mieto kontrasti säkeistöjen suhteellisen ”aurinkoisen” melodian sekä tekstin välillä. Se, että kaihosta voi laulaa niin valoisaan sävyyn, virkistää musiikin kuuntelijan korviani.

Äänitteen toinen kappale on Noel Rosan ja Vadicon samba ”Conversa de Botequim” vuodelta 1935. Laulun teksti sijoittuu riolaiseen baariin, missä kertojahahmo hyppyyttää tarjoilijapoikaa tuomaan hänelle milloin maitokahvia ja voileivän, milloin jalkapallopeleiden tulostietoja tai sikarin, jolla hätistellä hyttysiä. Melodia on kepeä, ja runsaassa tekstissä on laulajalla tekemistä, sillä tempo on melko vauhdikas.

Kun lauloin tätä kappaletta harjoituksissa, sanoista selviäminen tuntui haastavalta mutta myös hauskalta, sillä kappaleen melodia on iloluontoinen ja hyväntuulinen. Studiossa fokus täytyi pitää koko ajan täydellä teholla, etten olisi seonnut sanoissa ja menettänyt eteenpäin rullaavaa säkeiden tiivistä jatkumoa. Tuntui melkein siltä kuin olisin räpänyyt melodiaan; lyriikat vain vilisivät suusta sävelten mukana.

5 Pohdintaa - Mitä selvisi, mitä opin?

Haasteena itselleni heitän tutustumisen tekstilähtöiseen tulkintaan. Heittäytymistä tutun kaavan rikkomiseen ja uuden lähestymiskulman etsimiseen. Miten ja mihin suuntaan tulkintani muuttuu, jos kokeilenkin kohdata kappaleen teksti edellä?

Vaikkei aikomukseni ollutkaan missään vaiheessa tehdä työstäni portugalin ääntämisen opasta laulajille, oli aiheen sivuaminen lyhyestikin haastavaa. Ilman laulopedagogista ja kielitieteellistä taustaa tuntui hankalalta löytää ohjeisiini oikea kulma – mitä oikeastaan voisin opettaa? Päädyin kertomaan muutaman yleisen vinkin, jotka voisin itse kokea hyödyllisiksi siinä tilanteessa, että joutuisin ummikkona portugalinkielisen laulutekstin äärelle. Ääntämishjeet ja niiden läpi käymisen jätin pois, koska en halunnut työssäni keskittyä yksityiskohtaisesti valottamaan portugalin eri äänneitä. Koin myös opetusnäkökulman hieman vieraaksi siksi, että itselleni vieraiden kielten oppiminen ja ääntämisen omaksuminen on suhteellisen helppoa ja luonnollista, eikä minulla ole tietotaitoa ohjeistaa erilaisia kielten oppijoita, kuin mitä itse olen, muuten kuin hyvin yleisellä tasolla.

Vaikka toivonkin työni lempeästi, mutta jämäkästi painottavan kielitaidon merkitystä laulajalle, ja kenties jopa antavan kimmokkeen opiskella portugalia, oli tämän työn kirjoittaminen minulle ensisijaisesti matka itseeni ja historiaani vieraita kieliä taitavana muusikkona. Huomasin brasilialaisen musiikin juurten omalla muusikon polullani ulottuvan pidemmälle, kuin mitä olin ajatellutkaan. Tutkimusmatka omaan musiikilliseen suuntautumiseeni jäsensi ajatuksiani ja auttoi minua hahmottamaan suuremman kokonaisuuden erilaisten vaiheiden välillä. Tunsin, että pienillä asioilla ja tapahtumilla on ollut paikkansa ja merkityksensä, mutta niiden tarkoitus on valjennut minulle vasta nyt, ja suuremman kuvion palaset ovat asettuneet paikoilleen.

”Quando o tempo avisar / que eu não posso mais cantar /

Sei que vou sentir saudade / Ao lado do meu violão /

E da minha mocidade”

”Kun aika näyttää / etten laulaa enää voi /

Tiedän, tulen tuntemaan ikävää / vierellä kitaran ja nuoruuteni”

”Folhas Secas”, Guilherme De Brito. Suomennos: Wilja Rosenberg.

Lähteet

Broadus, Victoria 29.07.2012. "A Flor e o Espinho" and "Folhas Secas". Luettavissa osoitteessa: <<http://lyricalbrazil.com/2012/07/29/a-flor-e-o-espinho-and-folhas-secas/>> (luettu 21.11.2014).

Groop, Monica & Lindsberg, Perttu J. 2014. Laulajan muisti. Duodecim. 130, 1303-8. Luettavissa osoitteessa: <http://www.duodecimlehti.fi/web/guest/arkistop_p_id=Article_WAR_DL6_Articleportlet&p_p_action=1&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=1&viewType=viewArticle&tunnus=duo11737> (luettu 22.09.2014).

Hynninen, Kari 18.05.2011. Irina Björklund – Chanson d'Automne. Luettavissa osoitteessa: <<http://suomenmusiikki.fi/2011/05/irina-bjorklund---chanson-d'automne/>> (luettu 20.10.2014).

"Folhas Secas" -lyriikat, luettavissa osoitteessa: <<http://letras.mus.br/nelson-cavaquinho/47646/>> (luettu 21.11.2014).

Potter, Simeon 1966. Language in the Modern World. s.52-53. Hazell, Watson & Viney Ltd.

Saara Aallon kotisivut, luettavissa osoitteessa: <www.saaraaalto.com> (luettu 20.10.2014).

<http://www.vagalume.com.br/noel-rosa/conversa-de-botequim.html#ixzz3JjTtknz6> (luettu 21.11.2014).

Wikipedia. Artikkelin luettavissa osoitteessa: <http://en.wikipedia.org/wiki/Lara_Fabian> (luettu 20.10.2014).

CD-levy

1. "Folhas Secas"

(Nelson Cavaquinho, Guilherme de Brito)

2. "Conversa de Botequim"

(Noel Rosa, Vadico)

Vain arviointikäyttöön. Sisältää tekijänoikeuden alaista materiaalia, ei julkiseen jake-
luun. Tekijän äänitteitä löytyy osoitteesta <https://soundcloud.com/samba-a-venda>.

"Folhas Secas" -lyriikat

(Guilherme de Brito)

Quando eu piso em folhas secas

Caídas de uma mangueira

Penso na minha escola

E nos poetas da minha estação primeira

Não sei quantas vezes

Subi o morro cantando

Sempre o sol me queimando

E assim vou me acabando

Quando o tempo avisar

Que eu não posso mais cantar

Sei que vou sentir saudade

Ao lado do meu violão

E da minha mocidade

Não sei quantas vezes

Subi o morro cantando

Sempre o sol me queimando

E assim vou me acabando

Quando eu piso em folhas secas
Caídas de uma mangueira
Penso na minha escola
E nos poetas da minha estação primeira

Não sei quantas vezes
Subi o morro cantando
Sempre o sol me queimando
E assim vou me acabando

Quando o tempo avisar
Que eu não posso mais cantar
Sei que vou sentir saudade
Ao lado do meu violão
E da minha mocidade

Não sei quantas vezes
Subi o morro cantando
Sempre o sol me queimando
E assim vou me acabando

“Conversa de Botequim” -lyriikat

(Vadico)

Seu garçom, faça o favor de me trazer depressa

Uma boa média que não seja requentada

Um pão bem quente com manteiga à beça

Um guardanapo e um copo d'água bem gelada

Feche a porta da direita com muito cuidado

Que eu não estou disposto a ficar exposto ao Sol

Vá perguntar ao seu freguês do lado

Qual foi o resultado do futebol

Se você ficar limpando a mesa

Não me levanto nem pago a despesa

Vá pedir ao seu patrão

Uma caneta, um tinteiro, um envelope e um cartão

Não se esqueça de me dar palitos

E um cigarro pra espantar mosquitos

Vá dizer ao charuteiro

Que me empreste umas revistas, um isqueiro e um cinzeiro

Seu garçom, faça o favor de me trazer depressa

Uma boa média que não seja requentada

Um pão bem quente com manteiga à beça

Um guardanapo e um copo d'água bem gelada

Feche a porta da direita com muito cuidado

Que eu não estou disposto a ficar exposto ao Sol

Vá perguntar ao seu freguês do lado

Qual foi o resultado do futebol

Telefone ao menos uma vez

Para três quatro quatro três três três

E ordene ao Seu Osório

Que me mande um guarda-chuva aqui pro nosso escritório

Seu garçom me empresta algum dinheiro

Que eu deixei o meu com o bicheiro

Vá dizer ao seu gerente

Que pendure esta despesa no cabide ali em frente

Seu garçom, faça o favor de me trazer depressa

Uma boa média que não seja requentada

Um pão bem quente com manteiga à beça

Um guardanapo e um copo d'água bem gelada

Feche a porta da direita com muito cuidado

Que eu não estou disposto a ficar exposto ao Sol

Vá perguntar ao seu freguês do lado

Qual foi o resultado do futebol

Se você ficar limpando a mesa

Não me levanto nem pago a despesa

Vá pedir ao seu patrão

Uma caneta, um tinteiro, um envelope e um cartão

Não se esqueça de me dar palitos

E um cigarro pra espantar mosquitos

Vá dizer ao charuteiro

Que me empreste uma revista, um isqueiro e um cinzeiro